

Organizator

Partner projektu

Patronat medialny

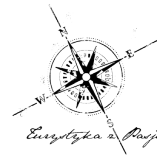
www.muzeum-zamojskie.pl

www.muzeumarsenal.pl

Dofinansowano ze środków Muzeum Historii Polski w Warszawie
w ramach Programu „Patriotyzm Jutra”

1. Bogucka Helena (1883-1973) – ur. się w Jenisiejsku na Syberii. W 1909 r. wyszła za mąż za Bolesława Boguckiego (ordynator i dyrektor zamojskiego szpitala). Do Zamościa Państwo Boguccy sprowadzili się w 1916 r. W latach walki o Niepodległość i w czasie wojny współdziałała z placówkami opieki nad żołnierzami, niosła pomoc jeńcom i więźniom. Pracowała w Komitecie Obrony Narodowej. Od 1918 r. była członkiem Rady Szkolnej Okręgu Zamojskiego. Przyczyniła się do powstania szkół rolniczych w Bortatyczach i Janowicach. Społeczniczka, działaczka oświatowa, czołowa postać życia kulturalnego i społecznego międzywojennego Zamościa. Mieszkała przy Rynku Wielkim 1, gdzie w pierwsze środy miesiąca urządzała „czarne kawy”, na których spotykała się elita zamojskiej inteligencji. Zmarła 23 grudnia 1973 r. w Zamościu. [Rynek Wielki 1]

2. Klossowska Regina (1869-1947) – społeczniczka, córka aptekarza z Izbicy. Po mężu Zdzisławie właścicielka kamienicy (Rynek Wielki 2) i apteki (Rektorska). Była długoletnią opiekunką ochronki św. Franciszka (od 1905 r.). Od 1908 r., pracowała w Publicznej Bibliotece i Czytelni. W czasie wojny zabezpieczyła jej księgozbiór i w 1916 r. nielegalnie otworzyła bibliotekę we własnym domu (Rynek Wielki 2). Uczestniczyła w licznych kwestach, składkach i akcjach, działała w wielu towarzystwach dobroczynnych. W 1939 r. została odznaczona Srebrnym Krzyżem Zasługi. Zmarła w 1947 r. Pochowana na cmentarzu w Zamościu. [Rynek Wielki 2 - Apteka Rektorska]

3. Jaśkiewiczowa Maria (1866-1915) – ur. w Brześciu Litewskim, społeczniczka i filantropka. Razem z mężem Romualdem Jaśkiewiczem w 1905 r. założyli Bezpłatną Bibliotekę i Czytelnię przy Polskiej Macierzy Szkolnej. Po roku działalności władze carskie zamknęły bibliotekę. W 1908 r. już jako Publiczna Biblioteka i Czytelnia zarejestrowana została na nazwisko Marii. Biblioteka mieściła się przy ul. Żeromskiego 11. Początkowo było w niej 2,5 tys. książek. Z początkiem wojny została zamknięta. Księgozbiór zabezpieczyła pracująca w niej Regina Klossowska. Maria zmarła w 1915 r., pochowana na zamojskim cmentarzu. [ul. Żeromskiego 11]

4. Luksemburg Róża (1871-1919) – ur. w Zamościu, socjalistka, działaczka międzynarodowego ruchu robotniczego i współtwórczyni Socjaldemokracji Królestwa Polskiego. Gdy miała 3 lata jej rodzina przeprowadziła się do Warszawy. W 1889 r. wyjechała do Szwajcarii, a następnie do Niemiec. W latach 1905-1907 na krótko wróciła do Królestwa Polskiego, gdzie zaangażowała się w działalności antyrosyjską. W 1918 r. została współzałożycielką Komunistycznej Partii Niemiec. W styczniu 1919 r. zamordowana podczas zamieszek rewolucyjnych w Niemczech. [ul. Kościuszki 7]

5. Rosenbusch-Szpigelglas Bronisława (1898-1942) - zamojska działaczka społeczna i lekarka. Pochodziła ze spolonizowanej rodziny żydowskiej. Studia lekarskie ukończyła w 1923 r. W Zamościu pracowała jako lekarka w gimnazjum żydowskim. Podczas II Wojny Światowej trafiła do zamojskiego getta, gdzie kontynuowała praktykę lekarską. Podczas jego likwidacji popełniła wraz z synem samobójstwo w trakcie marszu Żydów z Zamościa do Izbicy, skąd mieli być wywiezieni do obozu zagłady w Bełżcu. Po wojnie nazwano ją Zamojską Niobe. [ul. Kościuszki 7]

6. Kierszniewska Grażyna (1924-1940) – harcerka, męczenniczka zamojskiej Rotundy. Ur. się w Warszawie w 1924 r. Córka majora WP przeniesionego w 1937 r. do Zamościa. Gdy wybuchła wojna była uczennicą III klasy gimnazjum. 5 maja 1940 r. została aresztowana przez hitlerowców jako zakładniczka za ukrywającego się ojca konspiratora. Przesłuchiwana i torturowana w więzieniu na ul. Okrzei, w czasie śledztwa nie wydała ojca. Została rozstrzelana na Rotundzie 8 lipca 1940 r. [Rotunda]

7. Harczuk-Muszyńska Jadwiga (1911-2008) - nauczycielka i harcerka. Ur. w Tomaszowie Lubelskim. W 1933 r. ukończyła Seminarium Nauczycielskie w Zamościu. Od 1923 r. działała w harcerstwie, od roku 1932 do 1939 zajmowała wysokie stanowiska w strukturach zamojskiego ZHP, a w latach 1937-38 była komendantką II Obwodu Chorągwi Lubelskiej. Podczas II Wojny Światowej, działała w konspiracji, prowadziła tajny Hufiec ZHP i zajmowała się tajnym nauczaniem. Po wojnie kontynuowała działalność w zamojskim harcerstwie. W 1993 r. otrzymała najwyższe odznaczenie harcerskie: Srebrny Krzyż Zasługi dla ZHP z Rozetą i Mieczami. Odznaczono ją też Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. W 1997 r. otrzymała tytuł Honorowego Obywatela Miasta. [Rotunda]

8. Siostry Franciszkanek Misjonarki Maryi - przed wojną prowadziły Ośrodek Wychowawczy dla Sierot w Łabuniach i do 1936 r. ochronkę dla dzieci. W czasie niemieckiej okupacji siostry pod swój dach przyjmowały uchodźców, uciekinierów i rannych żołnierzy. Aresztowane 10 grudnia 1942 r., osadzone w obozie przejściowym w Zamościu, włączyły się w akcję pomocy najmłodszym przekupując strażników więziennych. Uratowane niemowlęta kierowano do klasztoru w Zamościu, starsze dzieci przewożono do klasztoru w Radeckim. Po wojnie świadectwo jednej z ocalałych Tamary Lawe (ukrywana jako Wanda Czarniecka) sprawiło, że siostronom został przyznany w 1993 r. medal Sprawiedliwych Wśród Narodów Świata. W pomoc najmłodszym zaangażowała się również Maria Kowerska, znana przede wszystkim z prowadzenia szerokiej działalności dobroczynnej i społecznej. Z jej inicjatywy powstała placówka zakonna Franciszkanek Maryi w Zamościu. Zamordowana wraz z rodziną przez Niemców 25 czerwca 1943 r. podczas uroczystości weselnych w majątku Zbydniów. [Plac Wolności]

9. Powstanie listopadowe w Zamościu (1830-1831) – załoga twierdzy przystąpiła do powstania 5 grudnia 1830 r. Do lipca 1831 r. Zamość pełnił rolę punktu wypadowego i był schronieniem dla powstańczych korpusów. 18 lipca nastąpiło oblężenie. Twierdza była przygotowana do obrony, posiadała zapasy amunicji i żywności, jednak gdy powstanie upadło dalszy opór był bezcelowy. 22 października 1831 r. żołnierze opuścili twierdzę Nową Bramą Lwowską. W czasie powstania istotną rolę odgrywały prowadzone akcje charytatywne, zbiórki i kwesty na rzecz powstania i jego uczestników. W Zamościu wielką akcją patriotyczną zbierania ofiar i datków na rzecz powstania zorganizowała Emilia Prądyńska, żona podkomendanta twierdzy zamojskiej, a później generała Ignacego Prądyńskiego. Akcja obejmowała nie tylko miasto i twierdzę zamojską, ale i powiat zamojski. Przyjmowano złote obrączki i gotówkę, a zebrane fundusze w lutym 1831 r. przesłano do Rządu Narodowego. Prądyńska była jedną z pierwszych osób, której złożono podziękowania za pomoc w sprawie narodowej. [Nowa Brama Lwowska]

10. Żubrowa Joanna (1786 - 1852) – brała udział wraz z mężem w kampaniach 1806 – 1813, uzyskując stopień sierżanta, jako pierwsza kobieta odznaczona została Krzyżem Orderu Virtuti Militari. Uczestniczyła m.in.: w bitwie pod Raszynem, w zdobyciu Zamościa (1809) i wyprawie na Moskwę (1812). Po klęsce Napoleona pod Waterloo w 1815 r. Michał i Joanna Żubrowie wystąpili z wojska i zamieszkali w nadleśnictwie Popowo koło Kalisza, a następnie w Wieluniu. W czasie powstania listopadowego Joanna Żubrowa była znana z wydanej odezwy zachęcającej Szanowne Rodaczki, aby zapomniawszy o wmawianej w nas słabości płci żeńskiej stawały w szeregi. Zmarła 9 lipca 1852 r., pochowana została na cmentarzu w Wieluniu. [Stara Brama Lwowska]

11. Powstanie styczniowe w Zamościu (1863 r.) – początkowo powstańcy styczniowi zamierzali zdobyć twierdzę Zamość, pomimo stacjonowania w niej silnego garnizonu rosyjskiego. Zaniechanie tych planów nie przerwało funkcjonowania, zarówno w samej twierdzy jak i na przedmieściach (szczególnie Nowej Osady) działalności konspiracyjnej. Ważną rolę odgrywały w niej ośrodki znajdujące się m.in.: w Chyżej u Karoliny Racewicz, w Sitańcu u tamtejszego wikarego czy w Starym Zamościu. Zamojskie Kobiety na czele z Karoliną Racewicz i Rozalią Sierakowską (szlachcianką z Kosobud, opiekunką powstańczego szpitala) wspierały organizacje powstańcze i oddziały partyzanckie. Zbierały dla nich odzież i żywność, dostarczały amunicję, zajmowały się kolportażem zakazanych druków, opiekowały się rannymi, szczególnie w II poł. 1863 r. kiedy powstawały komitety opiekuńcze przy stałych szpitalach powstańczych. [Nadszaniec]

12. Dziuba Zofia (1884-1955) - współzałożycielka zamojskiej komórki PPS-u. Kilkakrotnie więziono ją za organizowanie demonstracji, m.in. spędziła 6 miesięcy w miejskim Ratuszu w 1906 r. W 1918 r., została pierwszą w dziejach Zamościa radną miasta. Mieszkańcy Zamościa wspominali ją jako prawdziwą damę, zawsze chodziła w rękawiczkach i z parasolką od słońca. [Rynek Solny - Urząd Miasta]

13. Madlerowa Wanda (1890-1969) - ur. w Krakowie. W 1919 r. rozpoczęła pracę w Państwowym Gimnazjum Żeńskim im. Marii Konopnickiej jako nauczycielka fizyki, a w 1922 r. została jego dyrektorką. Była zaangażowana w pracę na rzecz społeczności lokalnej. Działała w Narodowej Organizacji Kobiet, Polskiej Macierzy Szkolnej, Towarzystwie Opieki nad Grobami Poległych. Pracowała na rzecz kultury będąc jedną z organizatorek Koła Miłośników Książek w Zamościu (1923 r.), które było trzecim w Polsce (po Warszawie i Krakowie) towarzystwem bibliofilskim. W 1929 r. przeniosła się do Białej Podlaskiej, gdzie kierowała Państwowym Żeńskim Gimnazjum im. Emilii Plater. Aresztowana przez Gestapo 26 czerwca 1940 r., więziona na Zamku w Lublinie, skąd trafiła do obozu koncentracyjnego w Ravensbrück. W obozie zorganizowała tajne nauczanie dla dziewcząt. Po wojnie zamieszkała w Sztokholmie, gdzie ponownie zaangażowała się w działalność edukacyjno-społeczną. Zmarła w Sztokholmie w 1969 r. [Akademia Zamoyska]

14. Zamoyska Róża (1913-1979) - nazywana przez mieszkańców Zamojszczyzny Aniołem Dobroci. Żona XVI ordynata Ordynacji Zamojskiej Jana Zamoyskiego. Podczas II Wojny Światowej wraz z mężem aktywnie angażowała się w działalność Rady Głównej Opiekuńczej i Polskiego Czerwonego Krzyża. Swój przydomek otrzymała za uratowanie około 460 dzieci z obozu dla przesiedleńców w Zwierzyńcu. Poruszona losem dzieci przetrzymywanych w obozie nakłoniła męża do interwencji w tej sprawie u dowódcy SS na dystrykt zamojski Odilo Globocnika. Janowi Zamoyskiemu udało się uzyskać zgodę na wypuszczenie najmłodszych dzieci w wieku do 7 lat. Dla uratowanych, często chorych i wycieńczonych pobyt w obozie dzieci założyła szpital i ochronkę. Po wyleczeniu w miarę możliwości starano się przekazać je pod opiekę krewnych, lub szukano dla nich rodzin zastępczych. Po zakończeniu wojny Ordynacja Zamojska została zlikwidowana, Zamoyscy utracili majątek, a Jan Zamoyski został skazany na 25 lat więzienia. Dla utrzymania siebie i dzieci Róża Zamoyska rozpoczęła pracę w szpitalu jako pielęgniarka oraz pomagała matce prowadzić kiosk warzywny. Dopiero po złagodzeniu sytuacji po 1956 r. i wypuszczeniu męża po 8 latach pobytu w więzieniu, udało jej się uzyskać względną stabilizację życiową. Zginęła w Warszawie 15 października 1976 r. w wypadku autobusowym. [Pomnik Dzieci Zamojszczyzny]

15. Polska Organizacja Wojskowa (POW) - powstała w sierpniu 1914 r. w Warszawie z inicjatywy Józefa Piłsudskiego. Jej silne struktury istniały od 1916 r. w powiatach tomaszowskim i biłgorajskim. W pierwszych kołach powiatowych aktywnością wyróżniały się także nauczycielki: Elżbieta Wolfówna z Krynic, Teresa Hekówna z Huty Tarnawackiej i Maria Sejdlerówna ze Żwiartowa. W Zwierzyńcu ściśle związana z POW była Liga Kobiet Pogotowia Wojennego założona w 1913 r. Skupiała kobiety angażujące się w walkę o niepodległość kraju. Na jej czele stała Laura Pruffer (żona Władysława Pruffera, naczelnika Wydziału Lasów w Zarządzie Ordynacji Zamojskiej), która była także przewodniczącą Narodowej Organizacji Kobiet założonej w Zwierzyńcu w 1922 r. Organizacja ta prowadziła działalność charytatywną. W jej szeregi wchodziła m.in.: Ordynatowa Maria Zamoyska. [Rynek Wielki - Ratusz]

